

5

MATKAILU ROVANIEMELLÄ KAUPUNKILAISTEN NÄKEMÄNÄ

Merkitys, vaikutukset, osallistuminen

Sanna Kettunen

JOHDANTO	74
OSALLISTAMINEN JA SOSIAALINEN KESTÄVYYS MATKAILUSSA	75
Osallistaminen	75
Sosiaalisesti kestävä matkailun kehittäminen	78
INTERNETKYSELY ROVANIEMELÄISILLE	79
NÄKEMYKSET MATKAILUSTA	81
Taustatietoa vastaajista	81
Matkailun merkitys, vaikutukset ja kehittäminen	81
Matkailijat	84
Osallistuminen matkailun suunnitteluun	85
YHTEENVETO	86

JOHDANTO

On tärkeää ottaa huomioon paikallisväestön mielipiteet matkailusta ja sen kehittämisestä. Ristiriitojen ilmetessä paras keino mielipiteiden yhteensovittamiseksi on asukkaiden ja päättäjien välinen keskustelu. Jos matkailua kehitetään vastoin paikallisten toiveita, lopputulos voi olla sekä matkailijoille että asukkaille hyvin epätoivottu. (Mettiäinen, 2007c, s. 7.) Tutkimukseni käsittelee asukkaiden suhtautumista matkailuun ja matkailijoihin Rovaniemellä. Mitä kaupunkilaiset ajattelevat siitä, että matkailijoita näkyy yhä enemmän katukuvassa? Tarkastelen paikallisten asukkaiden mielipiteitä matkailusta osallistamisen ja aluekehittämisen näkökulmista. Haluaisivatko asukkaat kertoa omia näkemyksiään matkailun kehittäjille, jotta matkailua voitaisiin kehittää haluttuun ja tarpeelliseksi koettuun suuntaan?

Aihe on Rovaniemellä ajankohtainen jo matkailijoiden lisääntyneen määrän takia. Esimerkiksi tammikuun yöpymisten määrä kaupungissa kasvoi vuodesta 2017 vuoteen 2018 kahdeksalla prosentilla (Visit Rovaniemi, 2018). Vuotta aiemmin vastaava kasvuprosentti oli peräti 23 (Visit Rovaniemi, 2017). Useat uutismediat ovat huomioineet muun muassa kiinalaisten matkailijoiden potentiaalin Suomen ja etenkin Lapin matkailun vauhdittajana. Matkailijamäärien kasvaessa matkailu alkaa väijäämättä vaikuttaa aiempaa enemmän paikallisten elämään. Tätä koskevia huolenaiheita on tuotu esiin eräissä rovaniemeläisissä paikallislehdissä (esim. Virranniemi, 2017). Myös matkailun ekologisuus ja kestävyys ovat ajankohtaisia keskustelunaiheita. Miten matkailun kestävyys ja lisääntyvät matkailijamäärät sopivat yhteen? Matkailun hallinnointi ja suunnittelu edellyttävät tietoa, asiantuntijuutta, paikallisten asukkaiden näkemysten huomiointia ja viisaita päätöksiä.

Osallistamisen periaatteiden mukaisesti jokaisella ihmisellä tulisi olla mahdollisuus päästä ilmaisemaan näkemyksensä hänen arkielämäänsä vaikuttavista asioista. Rovaniemen alueen matkailun kehittämisestä ovat pitkälti vastuussa Visit Rovaniemi ja Lapin liitto, jotka eivät ainakaan internetsivuillaan kerro yksittäisten ihmisten mahdollisuuksista vaikuttaa matkailuun (Lapin liitto; Visit Rovaniemi / Tietoa). Tutkimuksellani pyrin antamaan asukkaille mahdollisuuden ilmaista mielipiteensä matkailusta.

Tutkimukseni pääkysymys on: Kuinka rovaniemeläiset suhtautuvat matkailijoihin osana päivittäistä elämäänsä? Osakysymyksiä ovat: Onko matkailijamäärien kasvu vaikuttanut kaupunkilaisten arkielämään? Haluaisivatko rovaniemeläiset osallistua matkailun kehittämiseen kertoen näkemyksiään ja kokemuksiaan matkailusta ja matkailijoista sekä näiden vaikutuksista päivittäiseen elämäänsä? Millaiset ovat kaupungin matkailun olemassa olevat ra-

kenteet osallistamisen näkökulmasta? Millaisin keinoin paikalliset itse haluaisivat osallistua matkailutoiminnan suunnitteluun?

Rovaniemen alueen matkailua hallinnoi ja koordinoi vuonna 2007 perustettu Visit Rovaniemi, jonka omistavat Rovaniemen kaupunki ja paikallinen jäsenyrittäjäverkosto. Jäsenyrittäjiä on lähes 200, ja ne omistavat Visit Rovaniemestä 49 prosenttia. Kaupungin omistamaa 51 prosenttia hallinnoi Rovaniemen Kehitys Oy. Visit Rovaniemi markkinoi Rovaniemen kaupungin aluetta ja hoitaa alueen yhteistä matkailun mediamarkkinointia. Sen järjestämänä toimii myös matkailuneuvonta, jonka kautta matkailijat voivat ostaa erilaisia ohjelmapalveluja ja matkailutuotteita. Visit Rovaniemi lupaa osakkailleen näkyvyyttä ja mahdollisuutta osallistua sekä vaikuttaa joulubrändin luomiseen ja alueen markkinointisuunnitelmaan. (Visit Rovaniemi / Tietoa.) Visit Rovaniemen jäsenyrittäjäverkostoon kuuluvien yritysten lisäksi Rovaniemen alueella toimii runsaasti muita pieniä ja keskisuuria matkailulle tyypillisten alojen yrityksiä. Yritykset tekevät kehitystyötä omilla tahoillaan ja kehittävät näin osaltaan paikallista matkailua.

Lapin liitto on kuntien ylläpitämä maakuntahallinnollinen toimija, jonka vastuulla on muiden poliittisten ja laillisten tehtävien lisäksi myös matkailun hallinnointi. Liitto tuottaa muun muassa matkailustrategioita ja matkailutalastoja. Lakisääteisenä aluekehitysviranomaisena se kehittää erilaisia matkailuun liittyviä palveluita ja rahoittaa hankkeita. (Lapin liitto.)

OSALLISTAMINEN JA SOSIAALINEN KESTÄVYYS MATKAILUSSA

Osallistaminen

Tutkimukseni teoreettisessa viitekehyksessä keskeinen käsite on osallistaminen. Kiinnostuksen kohteenani on paikallisten asukkaiden osallistaminen kestävässä matkailun alueellisessa suunnittelussa.

Matkailualue koostuu useista osa-alueista ja niiden välisestä vuorovaikutuksesta. Näkyvimmissä roolissa ovat alueen infrastruktuuri ja liikkumisen mahdollisuudet. Matkailualue tulisi nähdä osiensa summana, kulttuurisena maisemana, joka muuttuu jatkuvasti. (Jóhannesson & Huijbens, 2009, s. 420–422.) Koska matkailualue on monimuotoinen, myös sen suunnittelu on monitahoinen prosessi. Jauhiainen ja Niemenmaa (2006, s. 13–20) kuvaavat aluesuunnittelua monesta palasesta koostuvaksi yhteiskunnalliseksi toiminnaksi, jota tutkittaessa on aina syytä pohtia myös sitä, millaisiin tietoihin suunnittelijoiden työ pohjautuu. Suunnittelija pystyy vaikuttamaan ihmisten arkipäiväisiin toimintoihin, ja niiden myötä myös heidän käsityksiinsä

lähiympäristöstään. Käytännössä alueen tavoitteet ja lainsäädäntö ohjaavat pitkälti aluesuunnittelua ja suunnitelmien toteutumista. Siksi aluesuunnittelusta ei voida puhua mainitsematta politiikkaa. Erilaiset kuntien ja valtion elimet määräävät alueiden halutuista kehityssuunnista. Suunnittelu ja politiikka tapahtuvat käytännössä limittäin, ikään kuin keskustellen mahdollisuuksista ja resursseista. Näin ollen prosessi on monimutkainen. Jauhiainen ja Niemenmaa (2006, s. 13–20) kuvaavat prosessia yhteisölle mahdollisuudeksi: asukkaat voivat pysähtyä miettimään, millaisena he haluaisivat nähdä alueensa. On tärkeää, että kaikki osalliset ovat mukana suunnittelussa, vaikka kaikkien mielipiteitä ei olekaan mahdollista ottaa huomioon.

Kenelle ja kenen ehdoilla aluetta suunnitellaan, kuka on asiantuntija ja miten suunnittelun kohde – kuten matkailualue – määritellään? Näitä kysymyksiä joudutaan pohtimaan alueita suunniteltaessa. Alueiden suunnittelu perustuu tarkoituksenmukaisuuteen, tekniseen toimivuuteen sekä alueen toiminnan laadun parantamiseen. Suunniteltava tila on hallinnollisten rakenteiden ja maankäyttömuotojen määrittelemä alue. Ammattisuunnittelijat ovat neutraaleja; he pystyvät ammattitaitonsa pohjalta määrittelemään luonnontieteellisen ja teknisen todellisuuden sekä määrittelemään yleisen edun paremmin kuin paikalliset asukkaat. Suunnittelupäätökset eivät kuitenkaan ole arvovapaita eivätkä kaikkien etuja palvelevia vaan pikemminkin tiettyjen tahojen intressejä edistäviä. Suunniteltavat alueet ovat arvoilla ladattuja ja jokaiselle yksilölle eri tavoin määritettyjä tiloja. Nämä tilat koostuvat myös henkilökohtaisista paikoista ja niiden merkityksistä. Samat ympäristöt luovat eri ihmisille ja ryhmille erilaisia merkityksiä. Sekä kaupungeissa että matkailukeskuksissa tilat tulisi nähdä moninaisina, fyysisinä, toiminnallisina, sosiaalisina ja symbolisina tiloina ja maisemina. Moninaisuus on vuorovaikutteisen suunnittelun tavoite. Paikallisilla asukkailla on ensisijainen suhde alueen symboliarvoihin ja toiminnallisiin tarpeisiin. (Mettiäinen, Uusitalo & Rantala, 2009, s. 207–208.)

Nykyllä lainsäädännön mukaan kunnat kehittävät alueidensa yhdyskuntarakennetta ja niillä on pieniä etuoikeuksia esimerkiksi maa-alueiden ostamiseen. Vuoden 1994 kuntalakimuutoksen jälkeen kehittäminen ja ohjaaminen siirtyivät valtiolta kunnille, mutta valtio voi ohjata kuntien kehitystä. Ympäristöministeriön tehtävänä on tarkistaa kuntien kaavamääräykset, ja se voi tarvittaessa kehottaa kuntia muuttamaan niitä. (Jauhiainen & Niemenmaa, 2006.) Edellä mainitussa lakimuutoksessa lisättiin myös osallistumista ja vuorovaikutusta. Kuntalain mukaan jokaisella osallisella on oikeus kertoa mielipiteensä käsiteltävästä kaavasta. Osallistumisen lisäämistä perusteltiin sillä, että nykyisillä kaavoilla tehdään lähinnä muutoksia jo olemassa oleviin kaupunkirakenteisiin. (Jauhiainen & Niemenmaa, 2006.)

Maankäyttö- ja rakennuslaissa määritellään osallisten mahdollisuudesta vaikuttaa kaavojen toteutumiseen ja niiden vaikutusten arviointiin. Lailla halutaan taata jokaiselle mahdollisuus vaikuttaa asioiden valmisteluun, suunnitteluun, laatuun ja vuorovaikutteisuuteen. Osallistamisella pyritään takaamaan myös asiantuntemuksen monipuolisuus ja tiedottamisen avoimuus. (Finlex.)

Osallisiksi on maankäyttö- ja rakennuslaissa määritetty maanomistajien lisäksi kaikki, joiden elämään, kuten työntekoon tai asumiseen, kaava mahdollisesti vaikuttaa. Käytännössä osallisten määrittely on etenkin matkailualueilla vaikeaa. Asukkaiden lisäksi osallisiin kuuluvat eri elinkeinot, yritykset ja järjestöt. Matkailussa osallisiksi voivat itsensä kokea myös loma-asujat, sesonkityöläiset ja alueen ulkopuolella asuvat henkilöt. (Finlex; Mettiäinen, 2007a, s. 67–68.)

Etenkin paikalliset asukkaat ja yhteisöt halutaan osallistaa matkailualueiden suunnitteluun. Paikallisyhteisö koostuu sosiaalisista verkostoista ja paikalliskulttuurista. Myös esimerkiksi elinkeinoja edustavat ryhmät ja kansallisuusvähemmistöt täyttävät paikallisyhteisön tunnusmerkit. (Mettiäinen, 2007b, s. 67.) Rovaniemellä erilaisia paikallisyhteisöjä ja niiden edustajia on niin paljon, että ne yhdessä muodostavat nähdäkseni asuinpaikkaan perustuvan paikallisyhteisön. Paikallisuutta on kuitenkin vaikea määrittellä tarkasti. Alueella asuvien lisäksi esimerkiksi alueelta kotoisin olevat tai siellä osan vuodestaan viettävät voivat kokea olevansa paikallisia ja haluavat usein vaikuttaa esimerkiksi luonnonkäytön muotoihin.

Paikallisuudessa keskeistä on yhteisöllisyys, ei pelkkä fyysinen ympäristö. Paikallinen on sitoutunut ympäristöön ja hänellä on jonkinlainen sitä koskeva motiivi. Vuorovaikutteinen maankäytön suunnittelun prosessi voi parhaimmillaan yhdistää paikallisia asukkaita, vahvistaa paikallisyhteisöä ja keryyttää sosiaalista pääomaa. (Mettiäinen, 2007b, s. 67–69.)

Erilaiset suunnittelun menetelmät voidaan jakaa kuuteen ryhmään sen mukaan, minkä tasoista osallistavuus on (ks. Mettiäinen ym., 2009, s. 206–207): 1) ei vuorovaikutusta, 2) tiedottaminen (yksisuuntainen vuorovaikutus), 3) tiedonhankinta ja kuuleminen (kaksisuuntainen vuorovaikutus), 4) vuoropuhelu (kaksisuuntainen vuorovaikutus), 5) yhteistyö (monitahoinen vuorovaikutus), 6) maallikkosuunnittelu (monitahoinen vuorovaikutus). Vain monitahoisessa vuorovaikutuksessa eli kahdessa viimeksi mainitussa osallistaminen on aitoa. Tällainen osallistava suunnittelu on matkailukeskuksissa haasteellista. Vakiintuneet, esimerkiksi maankäyttö- ja rakennuslaissa määritellyt, käytännöt edustavat yksi- ja kaksisuuntaista vuorovaikutusta. Osallistaminen ja monitahoiset suunnittelun menetelmät ovat kuitenkin ensisijaisen tärkeitä

matkailukohteina tunnetuille kaupungeille ja kylille, koska paikalliset ihmiset sekä yksilöinä että yhteisöinä ovat kokemuksensa, paikallistuntemuksensa ja alueeseen sitoutumisensa ansioista parhaita mahdollisia asiantuntijoita (Mettiäinen, 2007a, s. 69).

Sosiaalisesti kestävä matkailun kehittäminen

Matkailun sosiaaliset vaikutukset näkyvät muutoksina asukkaiden elämänlaadussa. Vuorovaikutteisuus ja mahdollisuus osallistumiseen ovat matkailun sosiaalisen kestävyuden edellytyksiä. Sosiaalisen kestävyuden jopa tärkeimpänä edellytyksenä voidaan pitää matkakohteiden paikallisväestön osallistumista päätöksentekoon. (Mettiäinen, Uusitalo & Rantala, 2009, s. 209.)

Matkailuun myönteisesti suhtautuvat paikalliset asukkaat lisäävät alueen vetovoimaa. Panostaminen sosiaaliseen kestävyYTEEN edistää sekä asukkaiden että matkailijoiden viihtyvyyttä ja parantaa samalla alueen kilpailukykyä. Sosiaalisesti kestävä matkailukehityksen ja -suunnittelun tavoitteena on talouden, ympäristön ja sosiokulttuuristen arvojen yhteensovittaminen. Julkinen ja yksityinen sektori pyrkivät yhdessä ymmärtämään matkailua ja asettamaan sille järkeviä tavoitteita tasa-arvoa korostaen ja noudattaen. (Mettiäinen, 2007c, s. 7–12.)

Etenkin pienemmissä kylissä matkailuun suhtaudutaan usein erittäin myönteisesti, koska siitä voidaan saada tuloja melko helposti (Höckert, Hakkarainen & Jänis, 2013, s. 160). Matkailukeskuksiin ja niiden kyliin sijoittuvien tutkimusten tulokset eivät ole sellaisenaan sovellettavissa kaupunkiympäristöön. Kylissä asukkaita on vähemmän ja he ovat enemmän suoraan tekemisissä matkailun ja matkailijoiden kanssa kuin kaupunkialueilla, joten matkailu vaikuttaa niissä selvemmin yksittäisten ihmisten elämään. Matkailu on keino tuoda syrjäisille seuduille elinvoimaa. (Hakkarainen, 2017.) Kylien asukkaat ovat todennäköisesti kaupungeissa asuvia kiinnostuneempia siitä, mitä heidän elinympäristössään tapahtuu, ja myös halukkaampia osallistumaan paikalliseen päätöksentekoon. Myös sosiaalisilla verkostoilla ja paikalliskulttuurilla on selkeämpi ja merkittävämpi rooli pienemmällä alueella.

Paikallisten asukkaiden suhtautumista matkailuun on Suomessa kaiken kaikkiaan tutkittu vain vähän, vaikka varsinkin sosiaalinen kestävyys edellyttäisi asukkaiden äänen kuulemista. Lisäämällä vaikuttamismahdollisuuksia voidaan lisätä asukkaiden tyytyväisyyttä. (Mettiäinen, 2007c, s. 7.) Angeria (2009) totesi Aavasaksaan kohdistuneessa opinnäytetyössään, että mitä enemmän matkailualueita kehitetään, sitä tärkeämpää on huomioida sen asukkaat, paikallisuuden kokeminen sekä sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys. Matkakohte ei ole irrallinen maantieteellisestä alueesta eikä sen väestöstä.

Sosiaaliseen kestävyysliittyy läheisesti vieraanvaraisuuden käsite. Voidaan puhua esimerkiksi kaupallisesta ja yksityisestä vieraanvaraisuudesta – ja jopa kaupallisesta ystävytydestä (Höckert, 2017). Nopeasti yleistynyt Airbnb-toiminta on omalta osaltaan herättänyt pohtimaan sekä vieraanvaraisuuden käsitettä että matkailun sosiaalista kestävyyttä. Rovaniemellä Airbnb-kohteet ovat lisääntyneet viime vuosina erittäin nopeasti. Tämä on alkanut näkyä vuokra-asuntojen vähentyneenä tarjontana ja erilaisina lieveilmiöinä, kuten meluamisena ja roskaamisena. (Hakkarainen & Honkanen, 2017.)

Koko maailmassa Airbnb:n kautta oli vuoden 2016 loppuun mennessä tehty 140 miljoonaa varausta, joista 70 miljoonaa vuoden 2016 aikana. Airbnb-majoitusta tarjoamalla yksittäiset ihmiset voivat hankkia tuloja vuokraamalla kotiaan tai osaa siitä matkailijoille. Aluksi Airbnb-majoitusta käyttivät etenkin nuoret, mutta nykyään sen suosio on kasvanut myös vanhempien ihmisten keskuudessa. Airbnb tarjoaa hotelliyöpymistä halvempaa majoitusta, mutta samalla se tarjoaa myös uudenlaista vieraanvaraisuutta. Termit isäntä (*host*) ja vieras (*guest*) saavat uudenlaisia merkityksiä, kun majoittavat toimivat vierailleen oppaina ja ikään kuin henkilökuntana. Lisäksi matkailijat pääsevät uudenlaisiin ympäristöihin ja lähemmäksi paikallista elämää ja kulttuuria. (Gallagher, 2017, s. 12–13.)

Rovaniemen alueen lisääntyneestä matkailusta on olemassa tilastotietoja (esim. Visit Rovaniemi, 2017, 2018), mutta varsinaisia tutkimuksia matkailun paikallisista vaikutuksista Rovaniemellä ei ole tehty. Eräissä viimeaikaisissa mielipidekirjoituksissa (ks. esim. Kuistio, 2018; Salminen, 2017; Virranniemi, 2017) matkailun tarpeellisuutta on perusteltu etenkin sen tuomilla taloudellisilla hyödyillä. Rovaniemeltä on kuitenkin myyty lukuisia tontteja matkailukäyttöön ulkomaisille toimijoille (Mölsä, 2017) ja matkailuyrityksiin palkataan työntekijöiksi ulkomaalaisia sesonkityöntekijöitä. Jotta matkailutoiminta olisi taloudellisesti vastuullista ja se hyödyttäisi aluetta ja sen yrittäjiä, olisi tärkeää tukea paikallisia pienyrittäjiä (Satokangas & Vehkaperä, 2013, s. 77), joskin työntekijöiden ja yrittäjien riittävyys voi aiheuttaa ongelmia.

INTERNETKYSELY ROVANIEMELÄISILLE

Keräsin tutkimusaineistoni paikallisille asukkaille suunnatulla internetkyselyllä (liite 7). Kysyin rovaniemeläisten näkemyksiä matkailusta, sen vaikutuksista ja kehittämisestä. Tiedustelin myös heidän halukkuuttaan osallistua matkailun suunnitteluun ja kehittämiseen. Lomakkeessa oli suljettuja ja puoliavoimia kysymyksiä. Kyselyyni oli mahdollista vastata kahden viikon ajan webropol-kyselyalustalla. Kyselyä jaettiin Facebookin Puskaradio Rovaniemi

-ryhmässä ja Uusi Rovaniemi -kaupunkilehden verkkolehdestä. Kyselystä tiedotettiin myös Lapin yliopiston ja Lapin ammattikorkeakoulun sähköpostilistoilla. Lisäksi jaoin kyselyä henkilökohtaisella Facebook-sivullani, josta tiedän sitä jaetun jonkin verran eteenpäin. Kuulin myös joidenkin yksittäisten ihmisten jakaneen sitä tahoillaan. Vastauksia kertyi yhteensä 187 kappaletta, joista suurin osa tuli ensimmäisinä päivinä kyselyn julkaisemisen jälkeen. Vastausmäärät lisääntyivät myös silloin, kun toin sitä esille sosiaalisessa mediassa. Kyselyalustan raportin mukaan kysely oli avattu 2349 kertaa vastausta lähettämättä. Olen iloinen kyselyn saamasta huomiosta – vastausten määrä ylitti odotukseni. Tarkoitukseni oli saada mahdollisimman kattava otanta kaupunkilaisista ja heidän mielipiteistään, mutta todennäköisesti vastaajien määrään ja edustavuuteen vaikutti se, että kyselyyn pystyi vastaamaan vain internetissä.

Halusin kyselylläni herätellä kaupunkilaisia näkemään itsensä paikallisten asioiden ja paikkojen asiantuntijoina. Pyrin myös kartoittamaan Rovaniemen moninaisuutta paikallisten silmissä: näkevätkö asukkaat kaupungin moniulotteisena paikkana, jossa on tarjolla kaikille jotakin? Halusin korostaa muun muassa paikkojen symbolisia merkityksiä. Erityisesti minua kiinnostivat paikallisten näkemykset omasta asiantuntijuudestaan alueellisen suunnittelun näkökulmasta. Käytin suljetuissa kysymyksissä väittämiä, joihin vastaajat ottivat kantaa viisiportaisella asteikolla (täysin samaa mieltä... täysin eri mieltä). Lisäksi oli mahdollista valita vaihtoehto ”en osaa sanoa”. Taustakysymykset koskivat vastaajien asuinpaikan etäisyyttä Rovaniemen keskustasta, ikää ja koulutustaustaa sekä työskentelyä matkailun parissa.

Aineistoni pääosan muodostavat suljettuihin kysymyksiin annetut vastaukset. Analysoin niitä lähinnä vastausten suorien jakaumien perusteella. Pääpaino analyysissäni on näin ollen määrällisessä tarkastelussa, mutta sen lisäksi tarkastelen avoimiin kysymyksiin annettuja vastauksia. Niiden avulla pyrin jossain määrin pohtimaan vastausten taustalla olevia syitä sekä tulkitsemaan tuloksia teoreettisen viitekehitykseni näkökulmasta. Esittäessäni tekstissä suoria lainauksia sanallisista vastauksista käytän vastaajista vastausjärjestyksen mukaista koodia (V1, V2, V3 jne.).

Toteutin tutkimukseni avoimesti. Käytin tiedonhankinnassani vain Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK, 2012, s. 6) määrittämiä eettisesti hyväksyttäviä keinoja. Pyysin kaikilta vastaajilta luvan aineiston käyttämiseen tutkimuksessani, ja säilytän aineiston asianmukaisesti. Olen tietoinen myös omista tutkimusteemaan liittyvistä asenteistani. Matkailututkimuksen opinnot ovat muuttaneet mielipiteitäni matkailusta aiempaa kriittisemmiksi. Suhtaudun kriittisesti matkailun lisääntymiseen Rovaniemellä. Mielestäni

matkailua pitäisi kehittää enemmän kaupunkilaisten ehdoilla ja olisi tärkeää, että matkailusta syntyvät tulot jäisivät Rovaniemelle.

NÄKEMYKSET MATKAILUSTA

Taustatietoa vastaajista

Kyselyyn vastanneista 187 henkilöstä nuorin oli 17-vuotias ja vanhin 67-vuotias. Vastaajien keski-ikä oli 33 vuotta. Suuri enemmistö vastaajista (81 %) oli naisia. Enemmistöllä vastaajista oli korkeakoulututkinto: ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneita oli 31 % ja alemman korkeakoulututkinnon suorittaneita 39 %. Useimmat muut (27 %) olivat suorittaneet joko lukion tai ammattitutkinnon.

Neljännes (23 %) vastaajista asui kaupungin keskustassa ja yli puolet (56 %) 1–4 kilometrin päässä keskustasta. Kymmenen kilometrin päässä tai tätä kauempana keskustasta asui 9 prosenttia vastaajista.

Puolet vastaajista oli syntyperäisiä lappilaisia: joka kolmas (32 %) oli syntynyt Rovaniemellä ja joka kuudes (17 %) muualla Lapissa. Joka kuudes (18 %) oli syntyisin muualta kuin Lapista mutta oli asunut Rovaniemellä jo yli kymmenen vuotta. Joka neljäs (25 %) oli syntynyt muualla kuin Lapissa ja oli asunut Rovaniemellä enintään neljä vuotta.

Kaksi viidennestä (40 %) vastaajista kertoi, että matkailijat ovat osa heidän päivittäistä elämäänsä. Yli puolet (55 %) totesi, että matkailijat eivät kuulu heidän päivittäiseen elämäänsä, ja loput (5 %) eivät osanneet vastata kysymykseen. Lomakkeessa oli myös mahdollista kertoa, millä tavoin matkailijat kuuluvat päivittäiseen elämään. Useimmiten matkailijoita nähtiin omassa työssä tai katukuvassa: *Työn kautta, ja lisäksi matkailijat eivät arastele pysäyttää kadulla kulkevaa paikallista kysyäkseen tietä* (V161). Muutama vastaaja kertoi vuokraavansa asuntoaan Airbnb-palvelun kautta. Runsaat puolet (54 %) vastaajista kertoi tekevänsä tai tehneensä aikaisemmin töitä matkailun parissa. Kaikkein matkailuun liittyvään työhön – esimerkiksi matkailualojen koulutukseen liittyvään – ei sisälly matkailijoiden kohtaamista. Matkailun parissa työskentelevistä tai työskennelleistä noin puolet (52 %) ja muista vastaajista neljännes (26 %) kertoi matkailijoiden olevan osa heidän päivittäistä elämäänsä.

Matkailun merkitys, vaikutukset ja kehittäminen

Peräti 99 prosenttia vastaajista oli sitä mieltä, että matkailu on Rovaniemellä tärkeä toimiala. Valtaosa (93 %) oli myös sitä mieltä, että matkailu rikastuttaa

alueen kulttuuria. Matkailijoiden arvioitiin myös yleisesti lisäävän sosiaalista kanssakäymistä.

Matkailun vaikutuksia koskeissa vastauksissa tuli esiin huoli Rovaniemen luonosta: yli puolet vastaajista oli sitä mieltä, että matkailu aiheuttaa ympäristöhaittoja, kuten roskaamista ja saastumista. Luonto on varsinkin Lapissa yksi tärkeimmistä matkailun vetovoimatekijöistä, ja siksi matkailun ympäristövaikutuksia ja ekologista kantokykyä (ks. esim. Tyrväinen, 2017, s. 94) on syytä pohtia tarkkaan.

Yli puolet (56 %) vastaajista oli sitä mieltä, että matkailun tuottama taloudellinen hyöty korvaa muita matkailusta aiheutuvia haittoja. Avoimissa vastauksissa tätä mielipidettä perusteltiin muun muassa työpaikkojen tärkeydellä. Mettiäinen (2007c, s. 10) toteaa, että pelkät työllisyys- ja talousmittarit eivät riitä matkailun sosiaalisen kestävyuden arvioimiseen. Paikallista hyvinvointia tulee ajatella laajemmin, muun muassa tasa-arvon ja oikeudenmukaisuuden näkökulmasta, ja lisäksi on huomioitava myös tulevat sukupolvet. Laajempi näkökulma tuli esiin myös eräissä avoimissa vastauksissa, joissa viitattiin esimerkiksi luonnon korvaamattomuuteen:

Vaikka matkailu tuottaisi kuinka paljon rahaa, ei rahalla voi korvata luontoa, jos ja kun luonto kärsii matkailun haitoista. (V160)

Useimpien vastaajien mielestä matkailu on parantanut kaupungin infrastruktuuria. Näkemykset siitä, tehdäänkö poliittisia päätöksiä liikaa matkailun näkökulmasta, vaihtelivat. Runsas kolmannes (35 %) oli sitä mieltä, että näin ei tapahdu, runsas neljännes (28 %) taas arvioi näin tapahtuvan. Loput valitsivat joko neutraalin vaihtoehdon ”ei samaa eikä eri mieltä” (26 %) tai vastasivat ”en osaa sanoa” (10 %).

Yleisesti ottaen oltiin sitä mieltä, että matkailun ansiosta palvelut ovat kehittyneet myös paikallisten tarpeita paremmin vastaaviksi. Paikallislehdissä on keskusteltu varsinkin uimahallin paikasta ja hiihtokeskuksen tarjoamista palveluista (ks. esim. Kuistio, 2018; Salminen, 2017). Tiedustelin myös näihin liittyviä mielipiteitä. Selvä enemmistö (73 %) vastaajista oli sitä mieltä, että uimahallin tulee palvella sekä matkailijoiden että paikallisten tarpeita tasavertaisesti. Väitteestä, jonka mukaan hiihtokeskuksen aukioaloajat palvelevat nykyisin lähinnä matkailijoiden tarpeita, oltiin selvästi useammin samaa kuin eri mieltä (taulukko 1). Kantaa ottamattomia oli varsin paljon, mikä on ymmärrettävää, koska kaikki rovaniemeläiset eivät käytä hiihtokeskuksen palveluita.

Taulukko 1. Kannanotot väittämään "Hiihtokeskuksen aukioloajat palvelevat lähinnä matkailijoiden tarpeita nykyisin".

	%
Samaa mieltä	39,6
Ei samaa eikä eri mieltä	26,2
Eri mieltä	8,6
Ei osaa sanoa	25,7
Yhteensä (N=187)	100

Yli puolet vastaajista oli sitä mieltä, että matkailijamääriä tulisi edelleen lisätä. Vajaa kolmannes ei pitänyt matkailijamäärin lisäämistä toivottavana. (Taulukko 2)

Taulukko 2. Kannanotot väittämään "Matkailijamääriä tulisi lisätä tulevaisuudessa".

	%
Täysin samaa mieltä	22,5
Osittain samaa mieltä	35,3
Ei samaa eikä eri mieltä	12,8
Osittain eri mieltä	19,3
Täysin eri mieltä	10,2
Yhteensä (N=187)	100

Kesämatkailun edistämistä pidettiin erityisen toivottavana: 94 % vastaajista oli sitä mieltä, että matkailusesonkia tulisi pyrkiä pidentämään kesäaikaan. Sesongin pidentämistä puoltavat myös ilmasto- ja ympäristökysymykset. Lämpenevä ilmasto tuo epävarmuutta talvisesongin alkamiseen (ks. Tervo, 2009, s. 259–261).

Avoimessa kysymyksessä tiedustelin vielä näkemyksiä siitä, kuinka matkailua tulisi Rovaniemellä kehittää jatkossa. Useissa vastauksissa toistui toive sesongin pidentämisestä kesälle:

Kesämatkailua tulisi viedä eteenpäin. Joulupukkibrändin tunkeminen joka paikkaan vetoaa useimpiin turisteihin, mutta itselläni alkaa jo mennä aika vahvasti tunteisiin. (V7)

Monet toivoivat myös kestävämpää kehitystä ja paikallisten asukkaiden huomioimista.

Kun toimintaa kehitetään, se pitäisi näkyä myös paikallisten hyötynä. Miksei Valionrantaan voi rakentaa sitä uimahallia? Miksi kaikki viedään Ounasvaaralle? Ei kaikki matkailijat edes käy Ounasvaaralla vierailun aikana. (V39)

Matkailijat

Matkailijoita toivottiin Rovaniemelle saapuvaksi eri maista. Selvän kannatuksen saivat molemmat seuraavat väitteet: ”Rovaniemen matkailumarkkinoinnin keskittäminen yhteen lähtömaahan ei ole järkevää” (88 % samaa mieltä) ja ”Rovaniemen tulisi tavoitella matkailijoita monikansallisemmin” (79 %).

Kiinalaiset ovat nykyään Rovaniemellä merkittävä matkailijaryhmä (Visit Rovaniemi 2017, 2018), joka näkyy myös katukuvassa. Miltei puolet (45 %) vastaajista oli sitä mieltä, että kiinalaismatkailijoiden tavoittelua tulisi rajoittaa. Eri mieltä oli miltei kolmannes (29 %), ja loput eivät ottaneet asiaan kantaa. Kiinalaismatkailijoista esitettiin myös hyvin runsaasti sanallisia kommentteja kysymyksessä, jossa pyydettiin muun muassa havaintoja siitä, onko jokin tietty kansallisuus enemmistönä matkailijoissa.

Kiinalaisten määrä kasvaa silmissä, tämä on huono homma. Muut matkailijat eivät tykkää kiinalaisista ja kohta ei enää muita tänne tule. Kiinalaiset rakentavat omat hotellit (esim. Nova Skyland) ja perustavat omat yritykset, jolloin raha valuu Kiinaan. Oli suuri virhe antaa kiinalaisten ajaa täällä omalla ajokortillaan. (V9)

Kommenteista käy ilmi, että rovaniemeläiset ovat seuranneet paikallista ja kansallista uutisointia kiinalaisten matkailusta. Kiinalaisten omistukset mainittiin useissa vastauksissa. Kommenteissa korostuivat kuitenkin arkipäivän havainnot.

Kiinalaiset ja se ei todellakaan ole mikään positiivinen asia. Eivät osaa kävellä siellä, missä kuuluisi, eivät välitä jalankulkijoiden punaisista valoista, vessatavoissa todella paljon toivomisen varaa. (V150)

Kaikki eivät kuitenkaan pitäneet kiinalaisten näkymistä katukuvassa kielteisenä asiana, vaan näkemykset kiinalaisista olivat hyvinkin vaihtelevia. Monet arvostivat sitä, että kiinalaiset ovat kiinnostuneita kaupungista ja tuovat rahaa. Osa vastaajista ilmaisi myös huolensa siitä, pystytäänkö Rovaniemellä palvelemaan kiinalaisia riittävän hyvin, jotta he tulisivat sinne vielä uudelleenkin. Esimerkiksi kiinankielisen palvelun puuttumista pidettiin huonona asiana. Ongelmien aiheuttajina pidettiin pitkälti kulttuurieroja. Matkailijoilta toivottiin ymmärrystä paikallista kulttuuria, suomalaisia toimintatapoja ja luontoa kohtaan.

Kiinalaisten matkailijoiden saapuminen isoina ryhminä on silloin ongelma, kun kyseisten matkailijoiden tarve on saada puhua omaa äidinkieltään. Emme ole pystyneet kouluttamaan matkailualan henkilökuntaa täällä vastaamaan tähän kielitarpeeseen, joten suurin vastuu matkailijoista on Kiinan päästä tulevilla oppailla ja matkanjärjestäjillä. Tämä voi johtaa hallitsemattomana massaturismiin tulevaisuudessa, josta puolestaan voi tulla suuria yhteiskunnallisia ongelmia ja luontohaittoja. (V162)

Myös muita kansallisuuksia edustavat matkailijat Rovaniemen katukuvassa oli huomattu: israelilaiset, venäläiset, isobritannialaiset ja saksalaiset mainittiin kommentoissa. Nämä ovatkin kansallisuuksia, jotka ovat jo melko pitkään olleet edustettuina Rovaniemellä käyvissä matkailijoissa (Visit Rovaniemi, 2017).

Ajatusta markkinoinnin keskittämisestä eurooppalaisiin maihin kannatettiin melko yleisesti. Joka toinen (51 %) vastaaja oli samaa mieltä asiaa koskevan väitteen kanssa; eri mieltä oli joka viides (21 %). Useissa avoimissa kommentoissa toivottiin, että matkailijoita tulisi monista eri maista.

Osallistuminen matkailun suunnitteluun

Vastaajien tietämystä matkailua kehittävästä tahoista kartoitettiin lomakkeessa avoimella kysymyksellä. Vastausten määrän ja monipuolisuuden perusteella näyttää siltä, että rovaniemeläiset ovat kiinnostuneita matkailusta ja seuraavat sitä koskevaa uutisointia ja keskustelua. Visit Rovaniemi mainittiin lähes kaikissa vastauksissa. Usein mainittiin myös kunta ja House of Lapland. Lisäksi mainittiin tunnettuja matkailuyrityksiä, kuten safarifirmoja ja hotelliketjuja. Matkailun koulutusta tarjoavat oppilaitoksetkin mainittiin matkailun kehittäjiksi. Niin ikään tuotiin esille yksittäisiä henkilöitä, jotka omilla tahoillaan edistävät matkailua.

Yli puolet (54 %) vastaajista kertoi olevansa kiinnostunut osallistumaan matkailun suunnitteluun. Vain joka neljäs (25 %) ilmoitti, että ei ole kiinnostunut osallistumaan. Lopuilla eli joka viidennellä vastaajalla ei ollut asiasta selvää mieltä.

Nykyisiä vaikutusmahdollisuuksia matkailun kehittämiseen piti riittävinä vain joka viides (20 %) vastaaja. Puolet (51 %) oli sitä mieltä, että vaikutusmahdollisuudet eivät ole riittävät, ja runsas neljännes ei ottanut asiaan kantaa.

Hakkaraisen (2017, s. 79) mukaan kehittämiseen sysääviä tekijöitä ovat yhdessä koettu ja jaettu uhka, mahdollisuus tai yhteinen päämäärä. Kuten edellä kävi ilmi, rovaniemeläiset näkivät matkailun luonnonympäristöään uhkaavana

tekijänä, mutta toisaalta usein ajateltiin taloudellisten hyötyjen kompensoivan näitä haittoja. Osallistavan suunnittelun näkökulmasta olisi tärkeää keskustella kasvun rajoista ja kehittämisen tavoitteista (Uusitalo, Sarala, Jokimäki, 2007, s. 76–77).

Lopuksi lomakkeessa esitettiin avoin kysymys: ”Millaisin keinoin yllä mainittujen lisäksi tai sijaan haluaisit osallistua matkailun suunnitteluun, miksi?” Seuraava vastaus heijastelee useamman vastaajan mielipidettä:

Anonyymisti juuri tällaisten kyselyiden kautta. En välitä olla esillä päätöksenteossa ja varmaan samoin ajattelee suurin osa rovaniemeläisistä. Kuulemis-tilaisuudet ovat turhia, jos ne järjestetään tietyssä paikassa tiettyyn aikaan, ellei sitten niitä taltioida. Median kautta nykypäivänä tavoittaisi tällainenkin paremmin ihmisiä. (V20)

Sanallisista kommentteista oli usein rivien välistä luettavissa, että matkailun suunnittelu toi vastaajien mieleen selvästikin matkailualalla työskentelevien tai muuten alan asiantuntijoiden toiminnan. Useammassa vastauksessa oli tämäntapainen ajatus:

En ole matkailun parissa töissä, mutta kohtaan matkailijoita päivittäin useita kertoja päivässä työni ja ihan arkielämän puitteissa. Tämän johdosta en pidä itseäni varsinaisena matkailun asiantuntijana, mutta osallistuisin mielelläni ihan kaupunkilaisena ja muun alan asiantuntijana keskusteluihin matkailun negatiivisten vaikutusten vähentämiseksi ja positiivisten lisäämiseksi. (V77)

Tutkimukseni tulokset osoittavat, että edellytykset rovaniemeläisten osallistamiseen matkailun suunnitteluun ovat mainiot. Kaupunkilaiset ovat hyvin halukkaita kertomaan mielipiteitään matkailun kehittämisestä ja suunnittelusta esimerkiksi internetkyselyissä. Rovaniemeläisillä on selvästikin mielipiteitä ja näkemyksiä matkailusta, mutta heiltä puuttuu tietoa siitä, miten he voisivat ilmaista niitä.

YHTEENVETO

Kyselyyni vastanneet rovaniemeläiset suhtautuivat matkailuun ja matkailijoihin varsin myönteisesti, vaikka täysin ongelmattomana matkailua ei pidettykään. Eniten huolta aiheuttivat matkailun vaikutukset luontoon ja ympäristöön. Luontoa tulisi kaupunkilaisten mielestä kunnioittaa ja suojella nykyistä enemmän. Tärkeänä pidetään myös sitä, että paikallisille asukkaille tarjolla olevat palvelut säilyvät ja kehittyvät. Yleisesti ottaen matkailun ja

matkailijoiden ajatellaan tuovan hyötyjä myös rovaniemeläisille. Rovaniemeläiset ovat valmiita jakamaan elintilaansa matkailijoiden kanssa. Matkailun tuomiin taloudelliseen hyötyihin ollaan tyytyväisiä ja matkailijoiden toivotaan saavan kaupungissa hyvää palvelua.

Rovaniemen matkailun rakenteet ovat toimivat. Visit Rovaniemi tuottaa tilastoja ja raportteja säännöllisesti. Se myös osallistaa muita paikallisia matkailutoimijoita yhteistyöhön ja matkailun suunnitteluun. Parhaan mahdollisen tuloksen saavuttamiseksi myös paikalliset asukkaat olisi hyvä osallistaa matkailun suunnitteluun. Tutkimustulosteni mukaan kaupunkilaiset ovat jopa yllättävän kiinnostuneita osallistumaan matkailun suunnitteluun. Arvelin etukäteen, että Rovaniemellä on tarvetta osallistamiselle ja yhteissuunnittelulle, ja tämä näkemys on tutkimusta tehdessäni vahvistunut. Aiemmin on tutkittu osallistamista erilaisissa matkailukylissä (ks. esim. Angeria, 2009; Hakkarainen, 2017; Mettiäinen, 2007a), mutta kaupunkiympäristöissä aihetta ei ole tutkittu. Tutkimukseni osoittaa, että innostusta osallistumiseen ainakin Rovaniemellä on runsaasti. Osallistaminen lisää asukkaiden tyytyväisyyttä ja matkailun sosiaalista kestävyyttä. Paikallisten asukkaiden tyytyväisyyttä puolestaan lisää myös matkailijoiden viihtymistä.

Tutkimusprosessini ei edennyt mutkattomasti eikä toivomallani tavalla alusta loppuun. Olen kuitenkin tyytyväinen aineistooni ja sen laajuuteen, ja todennäköisesti jatkan sen käsittelyä pro gradu -tutkimuksessani. Koska matkailu tapahtuu paikallisten asukkaiden elintilassa ja ikään kuin heidän kustannuksellaan, heidän mielipiteidensä huomioiminen on tärkeää. Muun muassa Airbnb-majoituksen yleistymisen lisää aiheen tärkeyttä ja ajankoh-taisuutta. Maailmalla on paljon varoittavia esimerkkejä kaupungeista, joissa matkailun kasvu on ollut hallitsematonta. Rovaniemellä tällainen epätoivot-tava kehitys on vielä estettävissä. Tämä edellyttää asukkaiden äänen kuunte-lemista.